

ZÜLFİKAR

Üzerine altın ve gümüş ipliklerle zülfikar tipinde kılıç işlenmiş ipek bayrak (Stadtmuseum-Münster)

Hârûnürreşid'e intikal etmiştir. Şair Asmaî, Tûs'ta bulunduğu sırada Hârûnürreşid'i zülfikarı kuşanmış olarak gördüğünü belirtir. Asmaî, Hârûnürreşid'in zülfikarı kendisine gösterebileceğini söylediğini, onun izniyle zülfikarı eline alıp kınından sıyırdığını ve on sekiz boğumlu olduğunu kaydeder. Hârûnürreşid'in daha sonra zülfikarı kumandanlarından Yezîd b. Mezyed'e hediye ettiği rivayet edilir. Buhtûrî'nin divanındaki şiirlerden zülfikarın Abbâsiler'den Mu'tez-Billâh'ın eline geçtiği anlaşılmaktadır (*Divân*, II, 239). IV. (X.) yüzyılda Muktedir-Billâh'ın elinde bulunduğu bilinen zülfikarın daha sonra kime intikal ettiğine dair yeterli bilgi yoktur. Bazı tarihçiler, kılıcın kısa bir süre Fâtımîler'e geçtikten sonra tekrar Abbâsiler'e intikal ettiğini ileri sürerler. Rivayete göre Ya'kûb b. İshak et-Temimî adlı bir Fâtimî kumandanı Abbâsî kuvvetlerince esir alınıp Bağdat'ta hapsedilmiş, on dört yıl hapis yattıktan sonra Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh'ın 320'de (932) öldürülmesi esnasında meydana gelen karışıklıklardan faydalanan Mehdiye'ye kaçarken zülfikarı da beraberinde götürmüştür. Makrîzî zülfikarla birlikte Amr b. Ma'dikerib, Hz. Hüseyin, Hamza b. Abdülmuttalib, Ca'fer es-Sâdık ve bazı Fâtimî halifelerinin kılıçlarını Mısır'daki hizânetü's-silâhta gördüğünü, fakat bunların Fâtimî Halifesi Müstansır-Billâh'a karşı çıkan Hamdân ve Şâver oğulları gibi emirler tarafından zaman içinde yağmalanıp paylaşıldığını belirtmektedir (*el-Hıta*, II, 267-268). Hâkimiyet, güç ve iktidar sembolü olan kılıcı Resûl-i Ekrem'in Hz. Ali'ye hediye etmesi Şiîler tarafından metafizik ve mânevî bağlamda yorumlanarak Ali'nin zâhirî ve bâtinî mânada Peygamber'in tek ve hakiki vârisi olduğuna inanılmış, Mehdi'nin son savaşında bu kılıcı kullanacağı iddia edilmiştir. İmam Ali

er-Rızâ'nın, zülfikarın Allah'ın emriyle Ceb-râil tarafından semadan indirildiğini söylediği de rivayet edilir (Ya'kûbî, II, 88).

İslâm ülkelerinin edebiyat ve kültürlerinde zülfikara geniş yer verilmiş, Osmanlı sanatında çeşitli malzemeler üzerine zülfikar resmedilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde kayıtlı *Siyer-i Nebî* (Hazine, nr. 1223) ve *Falname* (Hazine, nr. 1703) gibi minyatörlü yazmalarda Hz. Ali'nin zülfikarla düşmanlarını, ejderi ve aslanı öldürüşü tasvir edilmektedir. Barbaros Hayreddin Paşa'nın İstanbul Deniz Müzesi'nde muhafaza edilen sancağında iri bir zülfikar motifi bulunmaktadır. Zülfikar bazı mezar taşlarına da konu olmuştur. Osmanlı devrinde sevilerek giyilen tılsımlı gömleklerin bir kısmında, Bektaşîlik'te ve çeşitli tarikatlarda, Hz. Ali'ye ait hat ve levhalarda zülfikar motifi yaygın biçimde kullanılmıştır. Özellikle halk sanatında zülfikar motifi çokça işlenmiş olup yakın dönemde de -formları bozulmakla birlikte- takı şeklinde ele alınıp kullanıldığı görülmektedir. David Geoffrey Alexander, New York Üniversitesi'nde zülfikarla ilgili bir doktora tezi hazırlamıştır (*Dhul-fakar*, New York 1984).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 305; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm* (nşr. Ahmed Zeki Paşa), Kahire 1914, s. 15; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 103-104; II, 559; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 486-487; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 144-145, 294, 521, 525; Buhtûrî, *Divân*, İstanbul 1300, II, 239; Ya'kûbî, *Târîh*, II, 88; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 330-331; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eşer*, Kahire 1356, II, 918; Makrîzî, *el-Hıta*, Beyrut 1953, II, 267-268; S. M. Zwemer, *Studies in Popular Islam*, London 1939, s. 25-39; Abdurrahman Zekî, *es-Seyf fi'l-'âlemi'l-İslâmî*, Kahire 1957, s. 42; Malik Aksel, *Türklerde Dinî Resimler*, İstanbul 1967, s. 88, 108; Zdzisław Zygmalski, *Ottoman Art in the Service of the Empire*, New York 1992, s. 46-50; Metin And, *Minyatörlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, İstanbul 1998, s. 356-357; Serdar Özdemir, *Hazreti Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 60-65; J. Hathaway, "The Iconography of the Sword Zulfikâr in the Ottoman World (With Special Reference to Egypt)", *International Congress on Learning and Education in the Ottoman World* (ed. Ali Çak-su), İstanbul 2001, s. 365-376; M. Abdülhay el-Kettânî, *Hiz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibü'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 518, 523; Seyyid Mahmûd Husrevânî Şeriatî, "Zülfikâr Mirâsî ez-Peyâmberân-ı Küzeşte", *Miş-kât*, sy. 44, Meşhed 1373 hş./1994, s. 170-179; Hâlid Sâlih el-Aselî, "Edvâ" 'alâ seyfi'r-Resûl", *Âdâbü'r-râfideyn*, XIII, Musul 1981, s. 79-95; Hâlid Sindâvî, "Seyf Zülfikâr fi'l-edebî's-Şi'î", *el-Kermil*, sy. 21-22, Hayfa 2000-2001, s. 201-217; E. Mittwoch, "Dhu'l-Fakâr", *El²* (İng.), II, 233; Jean Calmard, "Du'l-Fakâr", *Elr.*, VII, 566-568; Abdülhüseyn Şehîdî Sâlihî, "Zülfikâr", *DMT*, VII, 52-53.

MUSTAFA ÖZ

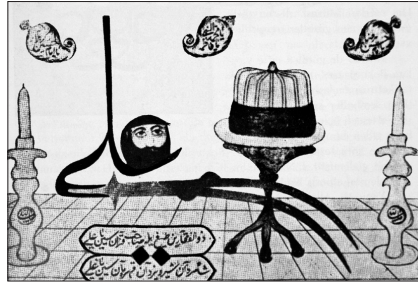
□ TÜRK EDEBİYATI. Türk edebiyatında daima Hz. Ali'ye izâfe edilerek anılan zülfikar düldülle birlikte ona Allah tarafından bahşedilen efsanevi bir kılıç olarak yer almıştır. İçinde Ali'nin efsanevi hayatına dair epeyce malzeme bulunan *Yemînî'nin Faziletnâme'sinde*, "Belinde zülfikâr altında düldül / Önce bile kanber ol şehe kul" beytiyle tasvir edilmektedir. Bu kılıç düşmanın konumuna göre bazan 40, bazan da 150 arşın uzunluktadır. *Kan Kal'ası Cengi*'nde zülfikarın on kişi tarafından taşınamayacak kadar ağır olduğu, *Umman Cengi*'nde bir fili binicisiyle beraber ikiye bölerek yerin 60 arşın derinliğine saplandığı, kırk kişiyi birden biçecek kudrete sahip bulunduğu ve düşmanın boynuna büyük bir gürültü ile indiği anlatılmaktadır. Zülfikar taşı kesecek kadar keskindir, çıkardığı ateşle kara büyüleri yakıp yok eder. Zülfikarın en çok söz konusu edildiği metinlerin başında Hz. Ali cenkleri gelmektedir. Bu cenklerde Hz. Ali zülfikarla ve atı düldülle büyük kahramanlıklar gösterir (Demir – Erdem, s. 347). Saz şairleri ve özellikle Alevî-Bektaşî şairleri de zülfikardan sık sık söz ederler: "Yolumuz on iki imama çıkar / Mürşidim Muhammed Ahmed-i Muhtâr / Rehberim Ali'dir sâhib-zülfikâr / Kulundur Şâhiyâ divâna geldim" (Şâhî);

Hz. Ali'nin ejderhanın başını parçalamasını tasvir eden minyatür (Darîr, *Siretü'n-nebî*, TSMK, Hazine, nr. 1223, vr. 70^b)

“Yûnus’un deryâya daldığı zaman / Kırk gündüz kırk gece kaldığı zaman / Ali zülfikarı çaldığı zaman / Hayber Kal’ası’nda kolunda idim” (Pîr Sultan Abdal). Ayrıca “Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyye illâ zülfikâr” (Ali’den başka yiğit, zülfikardan başka kılıç yoktur) ibaresi pek çok şair tarafından nazma çekilmiş, özellikle musammatların mütekerrir mısraı olarak kullanılmıştır. Ümmî Sinan’ın, “Lâ fetâ illâ Alî lâ seyye illâ zülfikâr / Kenz-i mahfidir sana kân-ı hidâyet Murtazâ” ve Şeyh Galib’in, “Ebruvânında yazar ol seyyid-i âli-tebâr / Lâ fetâ illâ Alî lâ seyye illâ zülfikâr” beyitleri bunun örneklerindendir. Zülfikar şiirlerde Hz. Ali’nin kılıcı olarak gerçek anlamıyla zikredildiği gibi teşbih, istiare, telmih ve mecaz yoluyla bazı kavram ve unsurların tanımlanmasında da kullanılmıştır. Bu yönüyle Türk şiirinin zengin imajlarının önemli bir unsurudur. Hatâî, “Zülfikâriyle musahhar kıldı heft kişveri / Parmağıyle fethediptir kâdısını Hayber’in” beytinde, cihanı zülfikarıyla hükmü altına alan Hz. Ali’nin Hayber kapısını parmağıyla açar gibi kolayca açtığını ifade etmektedir. Ali methine tahsis edilen şiirlerde (na’t-ı Alî) zülfikar teşhis sanatıyla âdeta müstakil bir hüviyete bürünmektedir. Nâilî’nin, “Ne zülfikâr ki bir yerde eylemez âram / Bulunca pençe-i pür-zûr-ı şîr-i yezdânı” beytine göre zülfikarın kabzası Hz. Ali’nin güçlü pençesine kavuştuğunda onunla âdeta bütünleşmektedir.

Zülfikar, Türkler’de eski bir gelenek olan silâh üzerine yemin etme âdetinde bir yemin unsuru olmuştur. Taşlıcalı Yahyâ’nın, “Döstüm şâh-ı velâyet kılıcı hakkıçün / Gün gibi hüsn iline eylediler şeh seni” ve Şeyh Galib’in, “Lâ-hav! o çeşm-i sâhir-i şeh-lâ-nigâhtan / Her sözde zülfikâr-ı Alî’ye yemin eder” beyitleri buna örnektir. Padişahlar ve devlet ricâlî hakkında yazılan kasidelerde övülen kişinin kılıcı ekseriyetle zülfikara benzetilir. Yine Taşlıcalı Yahyâ’nın, “Göz yaşı gibi düşe yüz üzre adûların / Çeksen gazâ gününde Alî gibi zülfikâr” beytinde olduğu gibi. Bâkî, Hz. Ali misali din düşmanlarına aman vermeyen Sultan III. Mehmed’in elindeki kanlı kılıcı da zülfikara teşbih etmektedir: “Eyler hücumu düşmen-i dîne Alî-sıfat / Şemşîr-i hûn-feşânı kılar kâr-ı zülfikâr.” Yavuz Sultan Selim için söylediği bir kasidesinde Hayâlî Bey, “Revâfızla havâric mün’adim oldu zamânında / Çekelden şark u garbe zülfikâr-ı şâh-ı merdânı” beytinde padişahın tıpkı Ali gibi hem Hâricîler’i hem de Râfızîler’i etkisiz hale getirdiğini ifade etmektedir. Hz. Ali nasıl yiğitlerin şahı ise zülfikar da silâhların en mükemmeldir. “Şöyle kâr eyler

Hiz. Ali’nin çehresi, zülfikar ve Bektaşî tacıyla hazırlanan bir kompozisyon (Malik Aksel, *Türklerde Dini Resimler*, İstanbul 1967, s. 163)

adûya tîğ-i ser-tîzi anın / Etse anı zülfikâr-ı Hayder-i kerrâr eder” beytinde Enderrunlu Vâsîf zülfikarın gücünü vurgulamaktadır. İki tarafının hilâl gibi boğumlu ve keskin, ortasının yivli olması yönüyle de zülfikar teşbih ve istiâre unsuru olarak kullanılmıştır: “Âh mahabbet seyyile bu sî-nemi âmâc eden / Zülfikâr-ı Hayder-i kerrârâ benzer kaşların” (Yavuz Sultan Selim). Taşlıcalı Yahyâ ise, “Zülfikâr-ı Hayder-i kerrârâ benzer hey’eti / Âşık-ı şeydâyâ dest-i merhabâdir gönderi” beytinde sevgilinin duruşunu zülfikara, elindeki mızrağı da divane âşığa merhaba diyerek selâm veren ele benzetmektedir.

Sevgilinin can alıcı gamzesi etkili ve tahripkâr yönüyle divan şiirinde zülfikara benzetilir. Esasen gamze göz, kaş ve kirpiklerle birlikte âşığa cefa eden sevgilinin kan dökücü silâhlardır; Leylâ Hanım’ın, “Gamzesi zülfikâr-ı Hayder’dir / İki ebrûsu iki hançerdir” beytinde olduğu gibi. Bunların dışında zülfikar en çok kaleme teşbih edilir: “Kim alırsa destine tahrîr-i vasfınçün kalem / Gösterir a’dâ-yı dîne zülfikâr-ı Hayder-i” (Birrî Mehmed Dede). Müştak Baba’nın, “Sıdk ile Sıddîkiyem Fârûkiyem Osmâniyem / Hayderiyem elde hâmem zülfikârımdır benim” beytinde kaleme zülfikar arasındaki benzerlik teşbih-i belîğ ile kurulmuştur. Ayrıca lisan ve kelâm da olumlu olumsuz özellikleriyle zülfikara teşbih edilir. Özellikle dil, açtığı onulmaz gönül yaraları sebebiyle zülfikara eşitir. “Vasf eylemekte zâtını ey Murtazâ-sehâ / Dürr ü cevâhir oldu zebânım çü zülfikâr” beytinde Figânî, cömertliğiyle Hz. Ali’ye benzettiği Kemalpaşazâde’yi anlatırken onun söylediği güzel sözlerle dilinin zülfikar gibi inci ve mücevher haline geldiğini söylemektedir.

Abdâlân zümresini tasvir ettiği bir gazelinde Âhî bu zümre mensuplarının görüşlerine yaptırarak Ali ve zülfikar dövmelerini hatırlatarak, “Abdallarız ki her tarafa yâ Alî diye / Diller uzattı sinedeki zülfikârımız” demektedir. Zülfikarın ucunun çatallı olduğu inancı gerçeği yansıtmasa da bu özellik “yâ Alî” yazıları dışında zülfikar resimlerinde de görülür. Ali (علی) isminin sonundaki yâ harfi, celî sülûs veya celî ta’lik istiflerinde ters yönlü yâ ile (yâ-yi ma’kûs) yazıldığı zaman harfin uç kısmı ucu çatallı zülfikara benzetilir. Ayrıca diğer bazı harfler ve özellikle lâmelif de ucu çatallı zülfikara teşbih edilir. Zülfikara benzetilen başka unsurlar arasında el, pençe ve alem yer almaktadır. Taşlıcalı Yahyâ, divanının dîbâcesinde eserindeki harflerden bir kısmını özellikle anmakta ve bu harflerle ilgili teşbihler geliştirmektedir. Bunlardan biri de “lâmelif”tir: “Her görünen lâmelifi zülfikâr / Yâ’ları kavs-i felek-i nâm-dâr”. “Rûz u şeb” redifli kasidesinde Şeyh Galib zülfikarı Hz. Ali’nin pençesi şeklinde nitelemektedir: “Pençe-i şîr-i Hudâdır mihr ü mehtir zülfikâr / Çeşm-i hussâda bu ma’nâ günden azher rûz ü şeb.” Bazı sûfî şairler zülfikarı aşk, mârifet, gayret, himmet, ihlâs ve dua gibi kavramların etkisini anlatmak için kullanmışlardır. Nesîmî’nin, “Doğru söz doğrar hasûdun bağrını şol ma’niden / Münkire oldu Nesîmî’nin kelâmı zülfikâr” beytinde Nesîmî’nin zülfikar gibi keskin sözünün hasetçinin bağrını doğradığı ve inkârcılara zarar verdiği vurgulanmaktadır. Aziz Mahmud Hüdâyî, “N’ola ol münkiri duâ-yı velî / Kesse mânend-i zülfikâr-ı Alî” müfredinde velînin duasının zülfikar gibi keskin olmasını temenni etmektedir. Sun’ullah Gaybî de, “Ser-i şirki serâpâ kat’ eder ol / Alî’nin zülfikândır mahabbet” beytinde muhabbetin tıpkı zülfikar gibi şirkin başını kesip attığını söylemektedir.

Ali, zülfikar ve atı düldül Türk kültüründe önemli yeri olan yiğit, silâh ve binek terkipini teşkil etmesi bakımından şairlere ilham vermiştir: “Sana hüsn ü bana yaş gökten inmiş / Alî’ye zülfikâriyle düldül” (Kadî Burhâneddin). “Der cûd u heybetin ile râkib gören seni / Düldüldür atı kendi Alî tîği zülfikâr” beytinde Mesîhî mahbubun, zülfikara benzeyen kılıcını kuşanıp ata bindiğini görenlerin Hz. Ali’nin düldül üzerindeki heybetli duruşunu hatırladıklarını ifade etmektedir. Zülfikar ile düldülün zikredildiği beyitlerde zülfikar şairin elinde mucizeler yaratan kalemin, düldül

ZÜLFİKAR

ise şairin sanatkâr tabiatının kendisine benzetilenidir. “Hayder-i kerrârıym meydân-ı nazmın Bâkiyâ / Nevğ-i hâme zülfikâr u tab’ düldüldür bana” beytine göre elindeki kalemin sivri ucunu zülfikara benzetilen Bâkî’nin sözleri zülfikar kadar keskindir, yüksek sanatkâr tabiatı da düldüle benzemektedir; Bâkî ise şiir meydanının Hayder-i kerrârıdır.

Zülfikarın menşei konusunda çeşitli rivayetler vardır. Bunlardan birine göre Hz. Ali, Yemen’de demir kaide üzerinde duran taştan yontulmuş bir putu kırmış ve demirini Medine’ye götürmüştür. Ömer es-Saykal adlı demirci bu demiri eriterek her biri 7 arşın boyunda ve 1 karış eninde iki kılıç dökmüş, ortasına kanın akması için yivler açmıştır. Şii geleneğine göre zülfikar Hz. Mûsâ’nın asâsı, on emirin taşındığı kutsal sandık ve kendi tabutuyla birlikte Hz. Âdem tarafından cennetten çıkarılmıştır. Zülfikarın âkıbetine dair bir rivayete göre kılıç Necef denizine bırakılmıştır. İbn Mülcem tarafından zehirli bir hançerle yaralanan Ali çocuklarına bazı vasiyetlerde bulunmuş ve düldülün sahraya, zülfikarın da Necef denizine bırakılmasını emretmiştir. Hz. Ali bu vazifeyi önce Hasan’a vermiş, onun zülfikara kıyamadığını anlayınca bu defa Hüseyin’i görevlendirmiş ve Hüseyin’den geri döndükten sonra gördüklerini anlatmasını istemiştir. Hüseyin, “Çün bıraktım zülfikârı deniz kaynadı, kan oldu; ol aradan gitti” deyince (Eşrefoğlu Rûmî, s. 10) Ali vasiyetinin yerine getirildiğinden emin olmuştur. Bir diğer inanışa göre Hz. Ali, Resûl-i Ekrem’in ölümünden sonra -onun vasiyeti üzerine- zülfikarı hiç taşımamış ve kullanmamıştır. Alevîliğin muteber kaynaklarından Yemînî’nin *Fazilet-nâme*’sinde bu konu şöyle anlatılmaktadır: “Resûlullah vasiyyet ey-

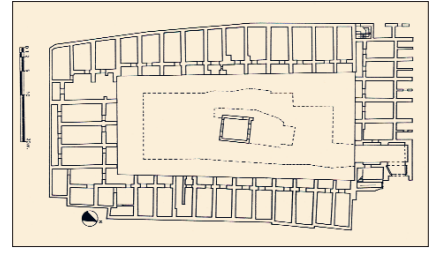
lemiştir / Ali’ye son deminde söylemiştir // Kuşanma zülfikârı ba’de benden / Ki ben râzî olam her halde senden”.

İslâm dünyasında dinî meşruiyet ve askerî üstünlük için mücadele edenlerin zülfikarı bir simge halinde kullandıkları bilinmekte, kılıcın Türkistan bölgesinde İslamiyet’in yayılmasında önemli rolü olduğu inandırılmaktadır. Esasen fevkalâde özelliklere sahip kılıç inancı Hunlar’dan Osmanlılar’a kadar devam etmiş, zülfikara yüklenen anlamlar da bu inançtan zuhur etmiştir. Osmanlılar’da zülfikar genellikle yeniçerilerle bağlantılı biçimde düşünülmüştür. Yeniçerilerin zülfikara gösterdikleri bağlılık Hz. Ali’ye bağlılıklarının bir parçası ve Bektaşilik’le ilişkilerinin bir uzantısıdır. Nitekim yeniçerilerin savaş sancağı üzerinde bir zülfikar motifi bulunmaktaydı. Ordu ile bu motif arasındaki bağlantı Hz. Peygamber’in Ali’ye zülfikarı kuşandırmasına kadar götürülebilir. Osmanlı devlet teşkilâtında Osman Gazi’den itibaren gelenek halini alan “taklîd-i seyf” adlı kılıç kuşanma merasimi de buna bağlanabilir.

Osmanlılar’da zülfikar motifi tezyinatı da kullanılmış, özellikle İslâm resim sanatının en önemli kısmını teşkil eden kitap resimlerinde Hz. Ali daima elinde veya belinde zülfikarla, kanber ve düldülle tasvir edilmiş, dinî resimlerde de Ali’ye ve zülfikara çeşitli hat kompozisyonları içinde yer verilmiştir (Aksel, tür.yer.).

BİBLİYOGRAFYA :

Nesimî Divânı (haz. Hüseyin Ayan), Ankara 1990, s. 142; *Eşrefoğlu Rûmî, Tarikatnâme* (haz. Esra Keskinikiliç), İstanbul 2002, s. 10; *Mesihî Divânı* (haz. Mine Mengi), Ankara 1995, s. 69; *Âhi Divânı* (haz. Necati Sungur), Ankara 1994, s. 113; *Hayâlî Bey Divânı* (haz. Ali Nihat Tarlan), İstanbul 1945, s. 63; *Yahyâ Bey Divânı* (haz. Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1977, s. 12, 54, 569, 585; *Bâkî Divânı* (haz. Sabahattin Küçük), Ankara 1994, s. 27, 109; *Seyyid Aziz Mahmûd*

Zülfikar Hanı'nın planı

Hüdâyi Divânı (haz. Ziver Tezeren), İstanbul 1985, II, 197; *Ümmî Sinan Divânı* (haz. A. Azmi Bilgin), İstanbul 2000, s. 23; *Sun'ullâh-ı Gaybî Divânı: İnceleme-Metin* (haz. Bilal Kemikli), İstanbul 2000, s. 256; *Şeyh Galib Divânı* (haz. M. Muhsin Kalkışım), Ankara 1994, s. 51, 285, 456; *Enderunlu Osman Vâsıf Bey ve Divânı* (haz. Rahşan Gürel), İstanbul, ts. (Kitabevi), s. 265; *Abdülkadir Karahan, Figânî ve Divançesi*, İstanbul 1966, s. 22; Cemâl Kurnaz, *Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlîli*, İstanbul 1996, s. 242; İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*, Ankara 1997, s. 423-427; Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Türk-İslâm Edebiyatı'nda Hz. Ali* (doktora tezi, 2004), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 56-62, 355-383; Serpil Bağcı, “Metinlerden Resimlere: El Yazma Tasvirlerinde Hz. Ali”, *Tarihten Teolojiye: İslâm İnançlarında Hz. Ali* (haz. Ahmet Yaşar Ocak), Ankara 2005, s. 217-250; Necati Demir – Mehmet Dursun Erdem, *Hazret-i Ali Cenklere*, Ankara 2007; Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divânı'nın Tahlîli*, Ankara 2001, s. 172; Malik Aksel, *Türklerde Dinî Resimler* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 2010, tür.yer.; Nurettin Albayrak, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 574-575; “Müessis-i Devlet-i Aliyye Osman Gazi Hazretlerinin Taklîd-i Seyf Merasimi”, *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, II/20, İstanbul 1335, s. 464-476; J. Hathaway, “Unutulan İkon: Hz. Ali'nin Kılıcı Zülfikar'ın Osmanlı Türevi” (trc. İdil Eser), *Cogito*, sy. 19, İstanbul 1999, s. 147; T. R. Topuzoğlu, “Zülfekâr”, *İA*, XIII, 649-650.

MELİHA Y. SARIKAYA

Zülfikar Hanı'nın avlusuna ait bir çizim (Pascal Coste)

ZÜLFİKAR ve MUHAMMED
KETHÜDÂ KÜLLİYESİ

Kahire'de
Osmanlı döneminde inşa edilen
küçük bir külliye.

Cemâliye caddesinde yer alan külliye han, sebil, mektep, mescid, dükkânlar ve meskenlerden oluşmaktadır. Sebilküttâbın üzerindeki Arapça kitâbeye göre Müstahfızân Ocağı Kethüddâsı Zülfikar Kethüdâ ile kardeşi Muhammed Kethüdâ tarafından 1083 (1672) yılında yaptırılmıştır. Evliya Çelebi yapıyı, “Zülfikar Kethüdâ Hanı kale gibi,